مرحوم روحانی می نویسد:

«و الّذی التزم به المحقق الأصفهانی (قدس سره): هو ان المعنی الحرفی کالوجود الرابط فی کونه معنی متقوما بالطرفین لا وجود و لا تحقق له الا فی ضمن طرفین و لیس له وجود منحاز عن وجودیهما. الا ان نقطة الاختلاف بینهما هو ان المعنی الحرفی موطنه الذهن و الوجود الرابط موطنه الخارج.

بل یصح ان یقال: ان المعنی الحرفی قسم من الوجود الرابط و هو الوجود الرابط فی الذهن القائم بمفهومین الّذی یعبر عنه فی طی کلماته بالنسبة و الربط بین المفاهیم، دون الوجود الرابط فی الخارج المعبر عنه بالنسبة الخارجیة، و الّذی یشهد علی ان اختیاره کون المعنی الحرفی الربط الذهنی ما ذکره فی کتابه «الأصول علی النهج الحدیث» من ان الفرق بین المعنی الاسمی و الحرفی کالفرق بین الوجود الرابط و المحمولی.»[1]

ما می گوییم :

۱) برخی وجود رابط در عالم عین را منکر هستند و بیان مرحوم اصفهانی از عالم عین (اینکه در عالم خارج وجود جوهر داریم و وجود عرض و وجود رابط) را قبول ندارند. البته در میان فلسفه متأخر، مرحوم طباطبائی در «نهایة الحکمة»، وجود رابط را قبول دارند:

«فثبت أن من الموجود ما وجوده فی نفسه و هو المستقل و منه ما وجوده فی غیره و هو الرابط.

و قد ظهر مما تقدم أن معنی توسط النسبة بین الطرفین کون وجودها قائما بالطرفین رابطا بینهما.

و یتفرع علیه أمور الأول أن الوعاء الذی یتحقق فیه الوجود الرابط هو الوعاء الذی یتحقق فیه وجود طرفیه سواء کان الوعاء المذکور هو الخارج أو الذهن و ذلک لما فی طباع الوجود الرابط من کونه غیر خارج من وجود طرفیه فوعاء وجود کل منها هو بعینه وعاء وجوده فالنسبة الخارجیة إنما تتحقق بین طرفین خارجیین و النسبة الذهنیة إنما بین طرفین ذهنیین و الضابط أن وجود الطرفین مسانخ لوجود النسبة الدائرة بینهما و بالعکس»[2]

همچنین حضرت امام خمینی، «وجود رابط» را در عالم عین پذیرفته اند، ایشان می نویسند:[3]

«لا إشکال فی أنّه مع قطع النّظر عن الوضع تکون الموجودات مختلفة فی أنحاء الوجود:

فمنها: ما تکون موجودة و معقولة فی نفسها کالجواهر.

و منها: ما تکون موجودة فی غیرها و معقولة فی نفسها کالأعراض.

و منها: ما لا تکون فی نفسها موجودة و لا معقولة کالنسب و الإضافات.

---

[1]. منتقی الاصول ؛ ج ۱ ص ۱۰۶

[2]. نهایة الحکمة ؛ ص ۲۸ و ۲۹

[3]. در آینده می خوانیم که امام خمینی وجود رابط را به گونه ای نفی کرده اند که خواهیم آورد.

ففی الجسم الأبیض یکون الجسم موجوداً بوجود مستقلّ، و یکون له ماهیّة معقولة بذاتها، و للبیاض وجود خارجیّ غیر مستقلّ أی یکون وجوده فی نفسه عین وجوده للجسم، فلا یمکن أن یتحقّق فی نفسه مستقلاً، و لکن له ماهیّة معقولة بذاتها من غیر احتیاجها إلی أمر آخر، فنفس ذات البیاض معقولة مع الغفلة عن وجود الجوهر و ماهیّته، لکن فی وجوده یحتاج إلی الموضوع.

و أما النسب و الروابط بینهما فلیس لها وجود مستقلّ، بل تکون موجودیّتها تبعاً لهما، کما لا تکون لها ماهیّات مستقلّة بالمعقولیّة حتّی تُتعقّل بنفس ذاتها، بل یکون نحو تعقّلها فی الذهن کنحو وجودها فی الخارج تبعاً للطرفین، فمثل هذه النسب و الإضافات و کذا الوجودات الرابطة لا یکون معدوماً مطلقا بحیث یکون حصول البیاض للجسم کلا حصوله، و وقوع زید فی الدار کلا وقوعه، لکن تکون موجودیّتها بعین موجودیّة الطرفین بنحوٍ، و لا یکون لها ماهیّة معقولة مستقلّة فی المعقولیّة کماهیّة الجواهر و الأعراض.»[1]

اما در مقابل مرحوم آیت الله خوئی، منکر «وجود رابط» در خارج است. ایشان می نویسد:

«اما الکلام فی المقام الأول: فالصحیح هو انه لا وجود لها فی الخارج فی قبال وجود الجوهر أو العرض، و ان أصر علی وجودها جماعة من الفلاسفة.»[2]

پس: مبنای مرحوم اصفهانی طبق تقریر مرحوم خوئی، مبتنی بر برخی از مبانی فلسفی است.

[1]. مناهج الوصول ؛ ج ۱ ص ۶۸

[2]. المحاضرات ؛ ج ۱ ص ۷۰